

Natur- og kultur- kart Kongeskogen

Hilde Friis Solås og Monica Mørch

Bli med til Kongeskogen! Her fins vakre blomsterenger side om side med kulturminner. For ikke å glemme at her fins spennende geologisk historie!

Kom og utforsk: Planter og dyr, Historie og Geologi. Hvert av temaene har sine spesielle elementer som det kan være morsomt å legge merke til!

Blåveis – da er det kalkrik grunn!

Bygdø Søbad – menn og kvinner badet adskilt

Foldet berggrunn!

Naturvernforbundet i Oslo og Akershus
og Norsk Folkemuseum

Innhold

Biologisk mangfold	4
Naturkartene	5
Hva er et vegetasjonskart?	6
Bygdøy – et unikt område	7
Post 1 Fuktig eng/ Sump med takrør.....	8
Post 2 Bygdøy Sjøbad.....	9
Post 3 Tørr eng på kalk.....	10
Post 4 Furuskog på kalkrik grunn.....	11
Post 5 Paraplyen og utsiktspunkter	12
Post 6 Alm-lindeskog	13
Post 7 Kulturpreget bjørkeskog	14
Post 8 Badesøyler	15
Post 9 Eple og morell.....	16
Post 10 Tørr eng på kalk.....	16
Post 11 Furuskog på kalkrik grunn.....	17
Post 12 Villa Gjòa.....	17
Post 13 Tørr Eng på kalk	19
13A Hagen til Villa Gjòa	19
13B Ned mot stranda	20
Post 14 Strand.....	21
Post 15 Paradisbukta – kiosken.....	23
Post 16 Christian August-monumentet.....	23
Post 17 Skogvokterboligen	24
Post 18 Kongevillaene – 5 tufter	24
Post 19 Badehusene – brygger.....	25
Post 20 Stripete stein – hvordan kan STEIN folde seg?	25
Post 21 Tsunamimonumentet	26
Post 22 Hvit kalkstein og mørk skifer	26
Post 23 Fossiler.....	26
Post 24 Vannledninger og brønn	27
Post 25 Kalkbrudd.....	27
Post 26 Strømsborg.....	27
Post 27 Lille Strømsborg	28
Kuer fra Kongsgården.....	29
Treslag i området.....	30

Biologisk mangfold

Vi vil vise deg noe av den store variasjonen som finnes selv på dette lille området. I Norge finnes det trolig så mye som 60 000 ulike dyre- og plantearter. I 2010 kom det en ny norsk rødliste for arter. Dette er en vurdering av om artene står i fare for å forsvinne fra norsk natur. Artene som står i fare for å forsvinne fra norsk natur kalles truede arter. Dette er mange – hele 2399 arter! Rødlista forteller oss at de største truslene mot artene er skogbruk og menneskers nedbygging. **Det forsvinner et lite stykke Norge hver dag!**

Arter forsvinner ikke alltid med en gang selv om man ødelegger store deler av leveområdet. Men etter en tid kan artene likevel dø. **Det er farlig å være få.** Når det er få individer igjen av en art skal det bare en tilfeldighet til før den dør ut. Det er også viktig at de områdene som er igjen er sammenhengende. Da kan dyr og planter av samme art holde kontakt med hverandre og formere seg.

Men hva kan så du gjøre? Hvorfor forteller vi dette til deg? Jo, fordi det du gjør betyr noe! Fordi hver og en av oss har et ansvar for hvordan det går med naturen vår. **Vi ønsker å dele naturgleden med deg fordi: Det vi er glad i – det har vi lyst til å verne om!**

Tett plantet skog
- svært få arter
kan vokse der
trær plantes tett.

Skog slik naturen
stiller den selv gir et
stort biologisk mang-
fold.

Naturkartene

Naturkartene er et prosjekt fra Naturvernforbundet i Oslo og Akershus. Så langt har Naturvernforbundet laget 28 naturkart i Osloområdet. Vi har laget naturkart i alle Oslos bydeler. Naturkartene utgjør en serie som strekker seg fra Marka til sjøen og har med seg områder i skog, langs vassdrag og i grønne lunger. I tillegg har vi laget en egen innføring i ulike treslag på St. Hanshaugen, der mange ulike treslag er representert. Målet er at alle skoler og barnehager skal ha et naturkart i sitt nærområde. Vi har også laget naturkart i Asker og Bærum. Vi ser også på mulighetene til å få laget naturkart i andre kommuner. Vi har også laget undervisningsopplegg og lærerveiledninger i tilknytning til naturkartene våre. I tillegg arrangerer vi kurs for lærere i bruk av naturkart. Se www.noa.no

I utgangspunktet inneholder heftene informasjon som er bygget opp rundt et vegetasjonskart (se side 20). For Kongeskogen har vi samarbeidet med Folkemuseet og Naturhistorisk museum. Det har gitt oss mulighet til å ha med informasjon om kulturminner og geologi. Alle ferdige naturkart legges ut på nettsiden til Naturvernforbundet i Oslo og Akershus: www.noa.no.

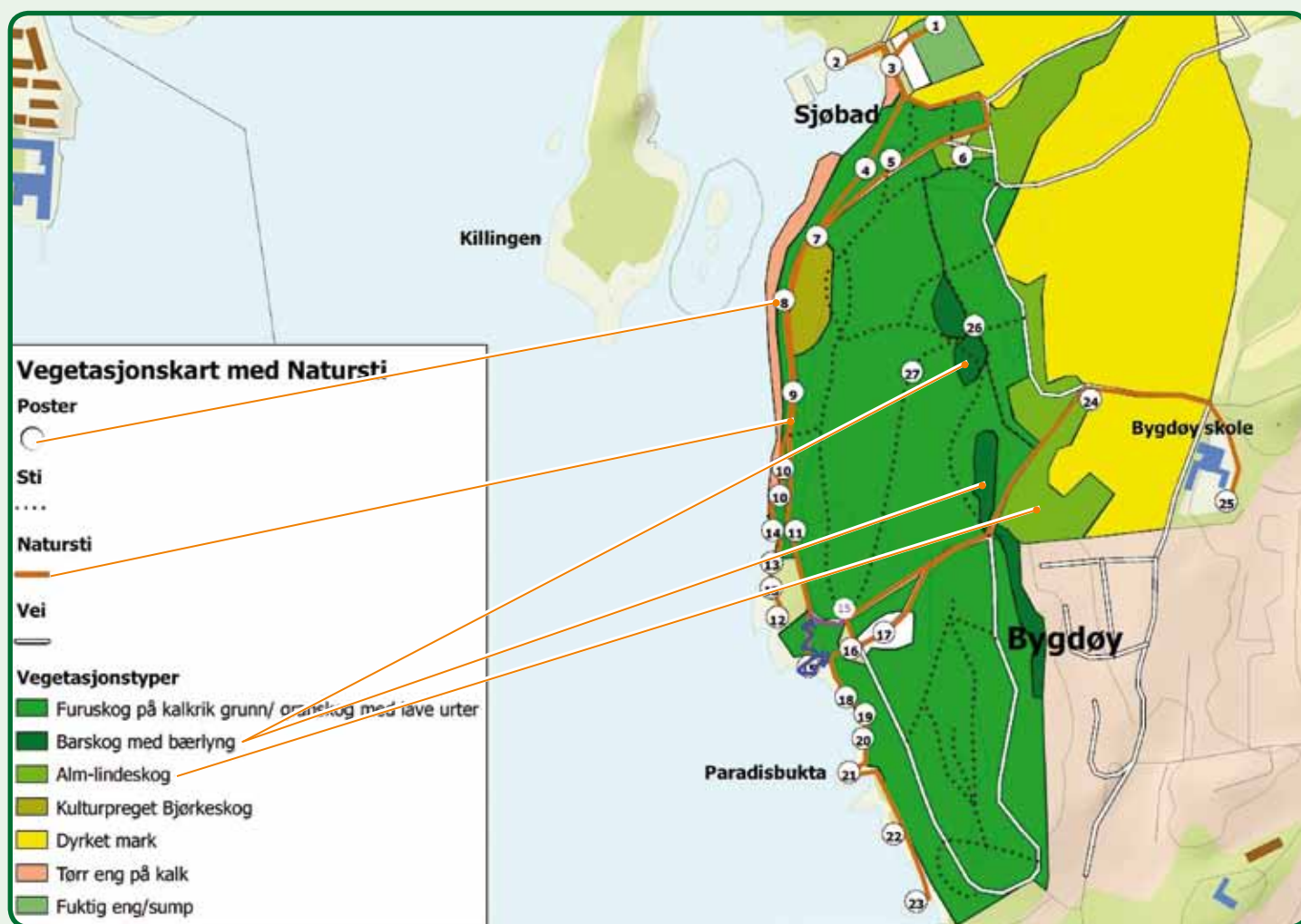
Foto: Julie Løddesøl

Hva er et vegetasjonskart?

Er ikke skog bare skog? Eller kan det ligge noe bak som bestemmer hvor ulike typer skog finnes? Ville planter lever i konstant konkurranse med hverandre. De konkurrerer med hverandre om vann og næringsstoffer til røttene sine og om å få lys til bladene sine. Den planten som er best tilpasset miljøet på voksestedet, vil vinne denne kampen.

Hvilke planter som vokser i et område bestemmes av **økologiske faktorer**. Økologiske faktorer er f.eks. vanntilgang, klima, lys, snødekke, berggrunn, jordsmonn og næring, og ikke minst dyr og andre planter. De plantene som vokser et sted, er de som utnytter og tåler de økologiske faktorene best på akkurat det stedet. I områder som har fått utvikle seg gjennom noen hundre år er det derfor langt fra tilfeldig hva som vokser hvor.

Plantene som utnytter og tåler de økologiske faktorene best på stedet, danner det vi kaller et **plantesamfunn** eller en **vegetasjonstype**. Det er disse du finner igjen på **vegetasjonskartet**. Vegetasjonskartet kan fortelle deg hvor du finner blåbær, for eksempel! Vegetasjonen varierer, men vi finner ikke alltid skarpe grenser. Det er derfor ikke sikkert du ser et tydelig skille i skogen akkurat der streken går på kartet. Men tenker du på områdene samlet, vil du nok se at det er forskjell på dem.

Økologiske faktorer:

- Vanntilgang
- Klima
- Lys
- Snødekke
- Berggrunn
- Jordsmonn
- Næring
- Dyr
- Andre planter

Giftig/ Spiselig

Noen av plantene vi finner underveis er spiselige og også veldig gode. Men vær oppmerksom! **IKKE SPIS** noe **FØR** du er **HELT** sikker på hva det er og at det er spiselig! Mange planter som er giftige kan ligne på spiselige planter.

Plukking

Det kommer andre etter deg! Ikke plukk plantene på postene!

Bygdøy - et unikt område

Bygdøy er spesielt på mange måter. Området er svært verdifullt både geologisk, biologisk og historisk. Store deler av Bygdøy er fredet: Vi har rikt kulturmiljø, naturreservater og vernede fossiler.

Forskere i geologi jobber blant annet med å trekke de store linjene i jordas historie. Da trengs informasjon fra mange ulike deler av verden. Bygdøy har vært et viktig område for å finne slik informasjon.

Kalksteinen som vi finner i nedre deler av Oslo, Bærum og Asker kommune gir grunnlag for et stort mangfold av planter. Området er noe av det mest artsrike vi har i Norge. Innenfor dette området igjen er Bygdøy spesielt. Så mye som 790 forskjellige plantearter finnes her. I tillegg til dette er mangfoldet av sopp unikt selv når vi sammenligner med områder i andre land. Det er dessuten funnet sjeldne arter av moser, insekter og fugl.

Vi finner mange ulike typer vegetasjon på Bygdøy. Hele Bygdøy preges av påvirkning fra mennesker. Allikevel er det fortsatt mye verdifull natur. Dronningberget og Hengsåsen er vernet som naturreservater.

Kulturlandskapet på Bygdøy er også unikt, og er resultat av en kontinuerlig utvikling gjennom historien. I middelalderen var Bygdøy eid vekselvis av klostret på Hovedøya og kongehuset. Det

ble drevet jordbruk her. Fra 1500-tallet var Bygdøy brukt som ladegård for Akershus slott. Det betyr at de fikk forsyninger av mat og brensel fra Bygdøy.

På slutten av 1700-tallet ble deler av Bygdøy delt opp og solgt. Rike borgere bygget landsteder. Kong Carl Johan kjøpte i 1837 opp en stor del av Bygdøy. Han ønsket at det på kongsgården skulle lages en stor park tilgjengelig for alle. I løpet av 1800-tallet ble parken opparbeidet til glede for byens befolkning. Mye av det gamle kulturlandskapet ble bevart som del av denne parken. Parken ble opparbeidet i landskapsstil, med gangveier og uregelmessige naturlige plantinger av trær og busker.

De siste 100 år har Kongsgården vært sommerbolig for kongefamilien. I dag er det Norsk Folkemuseum som driver gårdsdriften på Bygdø Kongsgård. Store deler av eiendommen er fredet som kulturmiljø.

Dette unike området må vi ta vare på sammen! Trå varsomt! Alt liv er verdifullt. Følg gjerne turveien. Og når grill settes på grus eller sand og tas med, blir det sporeløst.

Ordforklaring

Jordstengel - underjordisk del av stengel (ikke rot).

Kjertel - et lite organ som skiller ut stoffer.

Kjertelhår - hår med klebrig, ofte kuleformet spiss.

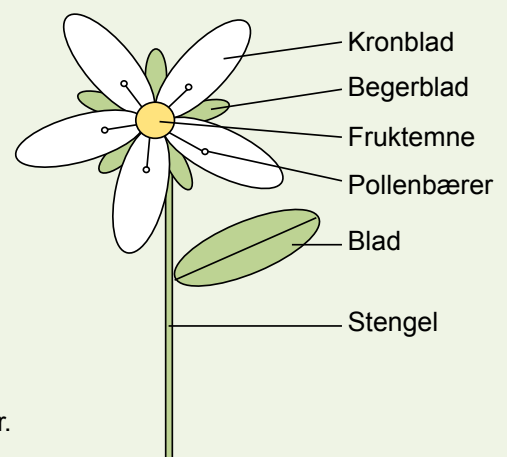
Sambu - både hann- og hunn-blomster på samme plante.

Særbu - hann-blomster på noen planter. Hunn-blomster på andre.

Biologisk mangfold - variasjonene av livsformer som finnes på jorden. Det betyr millionene av **planter**, **dyr** og **mikroorganismer**, **arvestoffet** deres og det samspillet de er en del av.

Berggrunn er hardt fjell. Berggrunnen består av ulike bergarter.

Jordsmonn er oppsmuldret fjell blandet med rester av døde planter og dyr. Det er i jordsmonnet planterøttene finnes.

Post 1 Fuktig eng/Sump med takrør

Fuktige enger er naturlige eller halvnaturlige. Det kan være halvnaturlige enger på dårlig grøftet mark. Mjødurt er typisk for det. Sump med takrør er en type vegetasjon som finnes i kanten av innsjøer eller elver. Den er gjerne dominert av takrør, men vi finner også ofte sverdlilje og bred dunkjevle.

Takrør *Phragmites australis*
1–4 m. Vanlig på fuktig-våt, helst næringsrik jord. Grov jordstengel. Blad 2–9 cm brede. Toppen 10–30 cm lang, glinsende og svartfiolett. Småaks med lange silkehår mellom blomstene. Blomstrer i august–september. Dette er Norges høyeste art av gress.

Sverdlilje *Iris pseudacorus*
40–100 cm. Bladene lange og ca. 3 cm brede. Syns du de ligner på et sverd? Vanlig på våt, nokså næringsrik jord. Sjø- og bekkkanter, myr, grøfter og tjern. Blomstrer i juni–juli.

Bred dunkjevle *Typha latifolia* 1–1,5 m. Blader 1,5–2 cm brede. Blomsterstanden først grønn, siden brun. Hunn-akset er kjevleformet, 10–20 cm langt og 2–3 cm bredt. Blomstrer i juli. Synes du den ligner på en kjevle?

Mjødurt *Filipendula ulmaria*
50–100 cm. Vokser på fuktig/våt moldjord. Sterk lukt. Blad oftest hvitfilteet under. Små gulhvite blomster. Den har hatt betydning i utviklingen av aspirin. Aspirin virker smertestillende. Blomstrer i juni–juli.

Kattehale *Lythrum salicaria*
50–150 cm. Stengel rak og firkantet. Blomst ca. 2 cm bred. Vokser på våte steder. Blomstrer i juli–august.

Post 2 Bygdøy Sjøbad

Spaserende ved Bygdø Sjøbad.
Foto: Neupert, Herman Christian. Norsk Folkemuseum.

Badeanlegget «Bygdø Sjøbad» åpnet 6. juni 1880. Det var et nytt tilbud i folkeparken på Bygdø Kongsgård. Fra slutten av 1800-tallet ble bading i saltvann ansett som helsebringende. En badeanstalt hvor menn og kvinner kunne bade adskilt, tillot bading i anstendige former.

I tilknytning til badet åpnet en restaurant hvor gjestene kunne nyte forfriskninger. Anlegget fikk uteservering, terrasser, gjerder og vakre beplantninger. Stier ble oppgradert og ny vei til badet anlagt. Det ble bygget kaianlegg og opprettet båtforbindelse til

byen. Det gikk dampskip i fast rute til Bygdø sjøbad i sesongen. Rundt 1900 ble tilbudet utvidet med musikk og kabareter. Tidens mest populære artister opptrådte på friluftscenen hver sommer. Utover på 1900-tallet ble Indre Oslofjord mer forurenset og badelysten avtok.

På 1950-tallet fikk sjøbadet likevel et oppsving da rocken inntok scenen. Kaianlegget ble tidlig på 1960-tallet omgjort til småbåthavn. Bygningene var da utdatert og badene ble revet. Strandveien og badestranden ble oppgradert i 2008.

Bygdø Sjøbad
Foto: Ukjent, Norsk Folkemuseum.

Post 3 Tørr eng på kalk

Dette er en tørr eng som vokser på kalkrik grunn. Denne typen vegetasjon har et stort mangfold av planter og er typisk for indre Oslofjord. Tilgangen på kalk gjør at vi finner en god del planter her som vi ikke finner så mange andre steder. Eksempler på dette er blodstorkenebb, aksveronika og hjorterot. I dette naturkartet vil vi vise deg flere steder rundt Kongeskogen hvor vi finner denne typen vegetasjon.

Treslag rundt: Furu, rogn, bjørk, alm, spisslønn, lind og ask.

Gulmaure *Galium verum*
10–60 cm. Blad vanligvis 8 i krans. De er 1 mm brede, spisse. Syns du bladene likner på barnåler? Krone klart gul, ca. 3 mm bred. Kjenner du lukten? Blomstrer i juni–september.

Fuglevikke *Vicia cracca*
30–100 cm. Blad med klengetråd og 7–11 par småblad. Disse er formet som lansetter. Stengelen er slak og greinete. Blomsterklaser med 10–30 blomster. Krone 8–12 mm, blå-blåfiolett. Belg brunlig med 3–8 frø.

Typiske planter for tørr eng på kalk:

Blodstorkenebb *Geranium sanguineum* 15–50 cm
● Flerårig. Blad runde eller kantete i omriss, delte i 5–7 dype fliker. Blomster store.
● Kronblad skarpt rødlig, 15–22 mm lange. Se på frukten – hvorfor tror du planten heter det den gjør? Blomstrer i juni–juli.

Hjorterot *Seseli libanotis*
30–120 cm. Ganske sjelden på nokså tørr, næringsrik jord. Stengel med dype furer. Blad fint lodne, to ganger finnete. Skjermer tette. Vanligvis 30–40 fint hårete stråler. Blomstrer i juli–august.

Rundbelg *Anthyllis vulneraria*
10–30 cm. Blomster gule eller rødlig. Vokser på tørre steder. Den har vært dyrket som forplante. Derfor er det vanskelig å vite hvor den er opprinnelig vill og hvor den er brakt med kultur. Blomstrer i juni–juli.

Planter som tåler tørke:

Hvitbergknapp *Sedum album*
● 5–15 cm. Ganske vanlig på kalkholdig, tørr jord. Blad utstående, pølseformede, 5–8 mm.
● Blomster 5–8 mm, brede, hvite.
● Blomstrer i juni–august.

Andre planter som finnes her: kantkonvall og tiriltunge.

Post 4 Furuskog på kalkrik grunn

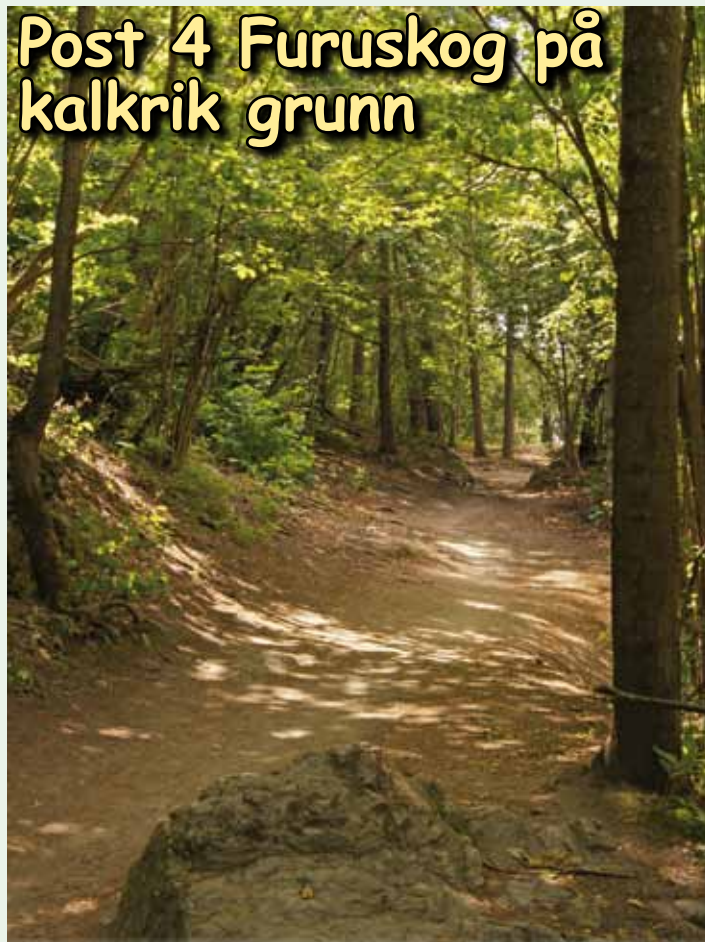

La stå! Denne er det lite av:

Aksveronika *Veronica spicata* 5–40 cm. Flerårig. Blå blomster i aksformet klase. Sjelden plante som vokser på kalkrike, tørre bakker i det sørøstlige Norge. Blomstrer juli–oktober.

Smørbukk *Hylotelephium maximum* 20–50 cm. Vanlig på åpen, tørr, steinete jord. Også dyrket. Blad grønne eller blågrønne. De er motsatte og spredtstilte, 5–8 cm lange. Kronblad 3–5 mm, gulhvite-gulgrønne, sjelden rødlig. Har blitt brukt som skopuss. Blomstrer i august–september.

Denne skogen vokser på tørre steder i næringsrik jord. Derfor er den artsrik. Typiske treslag er furu og gran. Det vanligste vil være at skogbunnen i denne skogen ligner den i mer næringsfattig skog, men at det kommer inn en del arter i tillegg. Vi finner gjerne lyng og moser som i fattigere barskog, men i tillegg kommer enkelte planter som krever bedre forhold.

Treslag i furuskogen akkurat her: rogn, spiss-slønn, alm, lind, hassel, furu, bjørk, sommerekik.

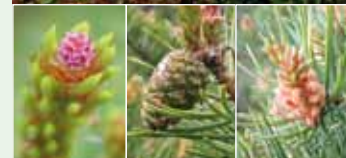
Blåveis forteller oss at det er kalk i jorda her. Andre planter vi gjerne finner i furuskog på kalkrik grunn: teiebær, liljekonvall og skogsveve.

Blåveis *Hepatica nobilis* 10–15 cm. Flerårig. Blad tykke og trelappete. Først dunhårete, siden snaue. Står grønne om vinteren. Tre silkelodne svøpblad sitter som et beger under blomsterbladene. Blå blomsterblad, av og til hvite eller røde. Spres av maur. Blomstrer i april–mai.

Skogsveve *Hieracium sp.* 15–60 cm. Alle eller de fleste bladene sitter i en rosett nederst mot bakken. Disse bladene har grovt tannet kant og har lang bladstilk. Stengelen har av og til noen få blad. Mange små gule blomster er samlet i hver av flere kurver. Blomstrer i juni–august.

Furu *Pinus sylvestris* Stort tre med lange, parvise nåler. Hver nål blir 2–4 år i Sør-Norge. Nye nåler kommer bare på nye skudd. Sambu. Ved siden av alm har furu blitt brukt til barkebrød.

Hassel *Corylus avellana* Stor busk eller av og til et tre, 2–6 m. Blad hårete, avrundete, dobbelt sagtannede, tilspissede. Røde kjertelhår på bladstilken. Hvis du ser godt etter klarer du kanskje å se disse hårene som har en rød prikk i tuppen! Blomstrer med rakler før løvsprett. Hasselnøtter – du spiser vel det til jul?

Liljekonvall *Convallaria majalis* 10–25 cm. Blad blankt grønne, avlange og langskaftete. Skaft fra jordstengelen med en ensidig klase av hvite klokkeblomster. Blomster velluktende. Bær røde. Giftig. Blomstrer i mai–juni.

Andre planter som finnes her: teiebær.

Post 5 Paraplyen og utsiktspunkter

Restauranten på Batteribakken med broen i forgrunnen.
Foto: Severin Worm-Petersen, Norsk Teknisk Museum.»

I 1880-årene ble en parasoll lignende paviljong, kalt Paraplyen flyttet fra Paradisbukta til Batteribakken. I utviklingen av folkeparken på 1800-tallet ble utsiktspunkter tilrettelagt som severdigheter. Rundt punktene ble det hugget og ryddet for vegetasjon og det ble satt opp benker. På Batteribakken var den gode utsikten vestover og ned til Bygdøy sjøbad og øya Killingen attraktiv. Det ble oppført en restaurant på østsiden av veien. En trebro over den nedsenkede veistrekningen med støttemurer bandt restauranten og utsiktspaviljongen sammen. Skogen ble stelt som park og tilrettelagt med gangveier, steinmurer og plantegrupper. Lignende spisesteder, ofte kalt «Schweitzerier» var vanlig i større skogparker i Europa på 1800-tallet. Tidlig på 1900-tallet overtok Bygdøy sjøbad restauranten og funksjonene fra Skogpaviljongen og tomten ble ryddet. I 2014 ble en ny paraply og trebro bygget etter bevarte tegninger og eldre fotografier.

Paraplyen og broen på Batteribakken.
Foto: Haakon Harriss, Norsk Folkemuseum

Post 6 Alm-lindeskog

Typiske treslag i denne vegetasjonstypen er alm, lind og spisslønn. Men det er ikke alltid vi finner alle disse. Andre treslag vi ofte finner er ask, morell og hassel.

Denne vegetasjonstypen finnes ofte i bratte, solrike ller. Den vokser også gjerne på kalkrik, god jord. På skogbunnen finner vi planter som trollbær, kratthumleblom, skogstorkenebb, firblad og teiebær. Disse trenger mye næring og kommer i tillegg til planter som vokser mange steder.

Treslag i alm-lindeskogen akkurat her: alm, lind, furu, gran, edelgran, hassel, platanlønn, rogn, spisslønn, ask.

Alm *Ulmus glabra* Blad sagtannet, sterkt rye av korte stive hår på oversiden. Bladstilk mindre enn 3 mm lang. Bladknoppene er spisse og har rustfargete hår. Blomstrer før løvsprett. Vindbestøving og vindspredding. Har blitt brukt både til bærbrød og til å lage ski.

Lind *Tilia cordata* Stort tre på opptil 20-30 m. Myke hjerteformede blader. Blomsterstand med 4-15 blomster. Lind er et edelløv-tre og i Norge vokser det fra sørlige Østlandet og i et belte langs kysten nord til Møre og Romsdal. I tillegg finnes lind i Europa og Vest-Asia. Lind er løs i veden og lett å arbeide med. Derfor er det mye benyttet til treskjæring.

Planter vi gjerne finner i alm-lindeskog:

Kratthumleblom *Geum urbanum* 30–70 cm. Stengel med sprikende greiner og myke, hvite hår. Stengelblad trekoblede med store øreblad. Kronblad gule. Kronen ca. 1 cm bred. Blomstrer i juni–september. Deler av rota har blitt brukt som erstatning for kryddernellik.

Skogstorkenebb *Geranium sylvaticum* 15–60 cm. Stengel rund og litt kjertelhåret. Blad dypt fliket med brede, kortspisse fliker. Blomster 2,5–3 cm brede og rødfiolette, lyse i midten. Stoffer fra denne kan brukes i hudkremer for å lege sår. Blomstrer i juni–juli.

Firblad *Paris quadrifolia* 10–40 cm. Lange, krypende jordstengler. Opprette stengler med fire eggformede blad i krans. Blomsten er grønngul med fire brede og fire smale blomsterdekkblad, åtte støvbærere og fire grifler. Klarer du å se det? Blåsvart bær. Giftig. Blomstrer i mai–juni.

I alm-lindeskog finner vi også gjerne:

Blåveis, markjordbær, liljekonvall og skogsveve.

Post 6 forts.

Planter som finnes mange steder:

Gjøksyre *Oxalis acetosella* 5–10 cm. Flerårig. Jordstengel med lyse skjellblad. Hjerteformede blader. Kronblad hvite, av og til rosa eller lyst fiolette. Blomstrer i mai–juni. Spiselig. Smaker syrlig. Prøv!

Hvitveis *Anemone nemorosa* 10–30 cm. Krypene jordstengel. Tre langskaftete stengelblad, dypt treflikete eller tredelte. Blomsten ofte rødfiolett eller blålig. Pollenknapper gule. Blomstene er bare åpne om dagen når det er oppholdsvær! Planten er giftig. Blomstrer i april–juni.

Groblad *Plantago major* 5–30 cm. Flerårig. Blad snaue eller småhårete. De er eggformede til elliptiske, har lange skaft og er tiltrykt til rosetter. Stengelen er oftest kortere enn bladene og omtrent like lang som det smale akset. Arten er kulturspredd og vokser svært mange steder i verden. Kalles for «hvite manns fotspor».

Fremmed art:

Edelgran *Abies alba* 5–45 m tre. Fremmed art med høy risiko for å ødelegge norsk natur. Trærne har lys grå bark. Nåler med lyse bånd på undersiden. Konglene er opprette og mister skjellene ved modningen. Blomstrer i mai.

Post 7 Kulturpreget bjørkeskog

Ser du at bjørketrærne står på linje her? Det forteller oss at skogen er plantet.

Treslag i bjørkeskogen akkurat her: bjørk, spisslønn, furu, hassel, lind, rogn, alm

Bjørk *Betula sp.* Stort tre, 7–20 m. Hvite stammer med svarte felter. Bladstilk halvparten så lang som bladplate. Rakler som sprer pollen før løvsprett. Kan brukes til garnfarging. Garnet får da en klar gul farge.

Kulturpreget bjørkeskog. Anne-Lise Reinstfelt, Norsk Folkemuseum.

Maurtue

«Liten? Jeg? Jeg fyller meg selv fra topp til tå – fra øverst til nederst – fra innerst til ytterst. Er du større enn deg selv, kanskje?» (fritt etter Inger Hagerup). Mauren er et insekt. Alle insekter har seks bein. Mauren bygger tuer av barnåler i skogen. De fleste maurene i en maurtue er små arbeidere, men det er også dronninger og hannmaur. På en varm dag når sola steker i juni kan du se mange ganske store maur med vinger. Det er dronningene og hannmaurene som er ute og svermer. Mauren holder små bladlus som «husdyr». Bladlusene melkes for å få sukker.

Bringebær *Rubus idaeus* 0,5–1,5 m. Bladene består av tre små blader som er koblet sammen. Hvite under. Trives på lysåpne steder. Blomstrer i juni–juli. Røde bær i juli–august – smak, da vell!

Leddved *Lonicera xylosteum*
1–3 meter høy busk
Unge kvister dunhårete. Blad butte og dunhårete. Vokser på kalkrik grunn. Blomster på 1–2 cm lange skaft. Krone blekt gul. Bær runde og mørkerøde, to og to sammen.

Brunrot *Schrophularia nodosa*
40–100 cm. 4-kantet stengel og glatte blader. Grønn krone (sammenvokste kronblad) med grønn overleppe. Lukter vondt! Blomstrer i juni–september.

Andre planter som finnes her: groblad, liljekonvall.

Post 8 Badesøylar

På slutten av 1920-tallet ble bading fra strendene mer vanlig. Paradisbukta i Kongeskogen ble en svært populær badestrand. Utvikling av anstendig og mer praktisk badetøy for begge kjønn gjorde bading på samme strand enklere. En utfordring ble å utforme regler for hvor badegjestene kunne bevege seg i badedrakt, uten å sjenere andre påkledde spaserende. Området mellom stranden og Christian Frederiks vei ble forbeholdt de badende og det var forbudt å opptre i badedrakt utenfor strandområdet. Søylar og skilter ble satt opp for å veilede badegjestene. Søylene av sement er nå kulturminner som viser til en tid med større bluferdighet.

Badesøylar markerte grensen for hvor de badende kunne oppholde seg.
Foto: Haakon Harriss, Norsk Folkemuseum

Bluferdighet - en motstand mot å være avkledd/ lett kledd sammen med andre.

Post 9 Eple og morell

Eple *Malus* Tre med enkle tannete blader. Store blomster i små skjermmer. Mange pollenbærere. Blomstrer i mai–juni. Smak, da vel!

Morell *Prunus avium* Blad spisse, sagtannete eller dobbelt sagtannete, dunhårete under. Store purpurfargete kjertler øverst på bladskafte. Blomstrer etter løvsprett. Kronblad hvite. Fukt kan bli rødbrun og smake søtt. Liker du moreller? Hører trolig naturlig hjemme i sør-norske skoger. Men den er også plantet og har spredd seg ut i naturen.

Finnes langs stien:

Alperips *Ribes alpinum* 0,5–2 m. Blad 2–5 cm brede, dypt 3(-5)-lappete. Klaser med hannblomster: 20–30 blomster. Klaser med hunnblomster: 2–5 blomster. Bær 6–10 mm, røde. Om du tar feil og tror det er rips, blir feiltagelsen fort oppklart. Bærene har en litt søtlig, men emmen smak. Og de virker nok så slimete. Blomstrer i mai–juni.

Post 10 Tørr eng på kalk

Husker du den vakre blomsterengen ved Sjøbadet? Her er mer av samme type eng. Er den ikke vakker? Trå varsomt! Så får flere glede av den.

10A

Treslag rundt: Sommerekik, rogn, furu, morell, spisslønn, alm, bjørk og selje.

Fagerklokke *Campanula persicifolia* 30–80 cm. Flerårig. Ugreinet stengel med smale, mørkegrønne blad og få, 3–4 cm lange, blå blomster.

Harekløver *Trifolium arvense* 5–30 cm. Ettårig. Gråfiolette blomsterhoder. Harekløver er vanlig på tørre, varme steder på Østlandet. Kjenn hvor myk den er! Blomstrer i juni–september.

Stikkelsbær *Ribes uva-crispa*. Lave busker. Ved hvert bladfeste sitter 1–3 torner. Blad små, dypt 3–5-flika. Blomster grønne eller litt røde, enkeltstående eller 2 (-3) sammen i bladhornene. Gjenstående eller forvillet.

Andre planter som finnes her: blodstorkenebb, kantkonvall, hvitmaure, skogsveve og

10B

Treslag rundt: furu, eple, rogn, alm, spisslønn og ask.

Husker du disse fra post 3?

Knollmjøddurt *Filipendula vulgaris* 20–50 cm. Røtter med store knoller. Vokser på tørre steder med kalkrik grunn. Ikke vanlig. Duffer godt. Stengel med få blad. Blomster vanligvis med 6 kronblad. Blomstrer i mai–juli.

De var typiske for denne typen eng. Det er knollmjøddurt også.

Smaltimotei *Phleum phleoides* 20–60 cm. Trenger kalk. Vi finner den ofte på tørr, kalkholdig sandjord. Blad 2–4 mm brede, grågrønne. Topp 3–12 cm lang, 4–6 mm bred. Den er grønn eller fiolettaktig. Den blir smalere mot endene. Når toppen bøyes er den tydelig flikete. Bøy den og se selv! Blomstrer i mai–juni.

Skogkløver *Trifolium medium* 20–50 cm. Flerårig. Småblad smale. Stengel med knebøyde ledd. Småblad glatte på oversiden, hårete under. Krone rød. Hodene stilket. Blomstrer i juni–august.

Kantkonvall *Polygonatum odoratum* 15–45 cm. Stengel lutende, kantete. Blad eggformete i tett rekke. Hvite rørformete blomster med vaniljelukt. Disse sitter oftest enkeltvis. Blomstrer mai–juni.

Rosa sp.

Lakrismjelt

knollmjøddurt, hjorterot, dunkjempe.

Andre planter som finnes her: dunkjempe, hengeaks, teiebær, gulmaure og gullris.

Post 11 Furuskog på kalkrik grunn

Furuskog på kalkrik grunn? Var det ikke det vi så på nedi bakken? Jo, men her er det litt andre arter som det kan være morsomt å legge merke til!

Treslag: gran, osp, furu, rogn, lind, spisslønn, bjørk, morell, selje, ask og sommerekik.

Blåbær *Vaccinium myrtillus* 10–50 cm. Grønne, kantete stengler. Bladene har takket rand og faller av om høsten. Krone rødlig. Bær blåsvart. Både blomst og bær er spiselige og har søt smak. Blomstrer i mai–juni. Bær i august. Plukk da vell!

Teiebær *Rubus saxatilis* Lange krypende utløpere og opprette, smale kronblad. Røde, spiselige bær med smak som minner om rips. Blomstrer i juni–august.

Rognasal *Sorbus hybrida* 3–7 m. Lite tre. Oftest 1–2 par frie småblad (noen ganger flere). Et stor, mangelappet og oftest avrundet endesmåblad. Blad gråhåret under. Den er trolig en kryssning mellom rogn og sølvasal. Er det ikke litt rart at du forskjellige arter kan danne en helt ny?

Andre planter som finnes her: liljekonvall, blåveis og markjordbær.

Post 12 Villa Gjød

Fra 1876 ble det oppført seks villaer langs stranden i Kongeskogen. De fikk navn etter medlemmer i den svensk-norske kongefamilien. Tanken var at medlemmer av kongefamilien og hoffet skulle bo der når de var i Norge. Med unntak av Villa Victoria, som kong Oscar II benyttet noen ganger rundt 1900, ble villaene lite brukt. Villaene ble derfor leid ut som sommerboliger. Etter unionsoppløsningen i 1905 byttet Villa Sophie navn til Villa Gjød. Sommeren 1906 bodde landets nye kongefamilie midlertidig i Villa Victoria, mens slottet og Bygdø Kongsgård ble satt i stand. Kongevillaene ble senere leid bort, før de ble innløst og revet på 1960-tallet. Unntaket var Villa Gjød, hvor eieren ikke ville flytte og vant frem da hoffet ønsket ro om den omstridte saken. Av de seks villaene er det derfor bare Villa Gjød tilbake, som vitner om denne perioden i folkeparkens historie. Villaen ble modernisert og ombygget en del i

Villa Gjød. Foto: Norsk Folkemuseum

1930-årene, men bærer fortsatt preg av arkitekt Hjalmar Welhavens bygninger i sveitserstil fra 1870-årene. Villa Gjød er et viktig kulturminne fra et omstridt område og periode i Bygdø Kongsgårds historie.

Post 13 Tørr Eng på kalk

13A Hagen til Villa Gjød

Husker du de mest typiske artene for tørr eng på kalk? Er de her? Klarer du å finne noen nye arter her, da? Eller finner du markjordbær? Denne posten er i og rett utenfor hagen til Villa Gjød. Vi er i en hage, men dette er arter som hører naturlig hjemme i området.

Treslag i hagen: furu, rogn, spisslønn, gran, bjørk, hassel, selje og ask.

Husker du disse fra de andre engene?

Andre planter på posten:

Skogkløver *Trifolium medium*
20–50 cm. Flerårig. Blomstene er små og samlet i et rødt hode. Hodene stilket. Ligner veldig på rødkløver, men har smalere småblad. Stengelen har dessuten knebøyde ledd. Småbladene er glatte på oversiden, og hårete under. Blomstrer i juni–august.

Tiriltunge *Lotus corniculatus*
10–20 cm. Tilhører erteblomstfamilien. Gule til rød-oransje blomster. Vokser ofte på mager jord. Tiriltunge har vært en viktig kalenderplante i eldre tid: «Når tiriltunge blomstrer klarer kyrne seg ute, når blomstene visner, skal en ta til å slå». Blomstrer i juni–juli.

Markjordbær *Fragaria vesca*
5–20 cm. Kanskje er du heldig å finne denne. Lange utløpere. Blad trekoplete. Se på småbladet i enden av bladet: Der er midttannen like lang eller lengre enn de andre. Kronblad 4–6 mm lange. Blomstrer i mai–juni. Modne bær i juni–juli. Jordbæret løsner lett.

Rødknapp *Knautia arvensis*
30–80 cm. Blomster i kurv. Denne er flattrykket og 3–4 cm bred. Blomstene er blek fiolette. Spres med maur. Blomstrer i juni–august.

Foto: Elen M Søreide Lie

Andre planter som finnes her: Dunkjempe, kantkonvall, hvitmaure og gulmaure.

13B Ned mot stranda

Sammenlign med plantene du fant i hagen. Det er mye likt, ikke sant? Men vi får også inn planter som tåler tørke når vi beveger oss ned mot stranda. Vannet blir ikke værende så lenge der. Bergknappene er eksempler på planter som tåler tørke.

Treslag rundt posten: ask, spisslønn, furu, selje, asal, eple og rogn.

Stemorsblom eller **natt og dag** *Viola tricolor* 5–30 cm. Vanlig på tørr-frisk jord. Hva har en blomst med stemor å gjøre? Jo, man har tenkt seg det gule i midten av blomsten som grøtbollen. De fem kronbladene er hver en person: Den som tar størst plass nederst ved bollen er stemoren selv. Ved siden av henne er hennes to egne døtre. Helt oppe på toppen og med dårlig tilgang til maten er de to stedøtrene. Blomstrer i april–oktober.

Hengeaks *Melica nutans* 30–60 cm. Stråene rette eller bøyde. Småaksene er ofte brunfiolette og henger til en side. Blomstrer i mai–juli.

Markmalurt *Artemisia campestris* 20–70 cm. Ganske vanlig på tørr, solvarm jord. Trenger kalk for å kunne vokse. Flerårig. Blad med grønne, linjeformete fliker. Blomsterkurvene er ca. 2 mm brede. Blomstrer i juli–september.

Bitterbergknapp *Sedum acre* 5–10 cm. Flerårig. Krypene plante med litt kantete blader. Skuddene lysegroene til brungule. Kronbladene gule og dobbelt så lange som begerbladene. Vokser på knauser og tørre bakker over hele landet. Blomstrer i mai–juli.

Hvitmaure *Galium boreale* 20–50 cm. Opprett stengel med fire blader i krans. Hvite blomster i klaser fra bladhjørnene. Blomstrer i juli–september.

Dunkjempe *Plantago media* 20–30 cm. Kjenn hvor myke og dunhårete bladene er! Og minner ikke bladformen litt om et egg? Bladene er friskt grønne med korte, brede skaft. Ganske vanlig på åpen, tørr, kalkholdig jord. Blomstrer i mai–juli.

Andre planter som finnes her: blodstorkenebb, kantkonvall, rundbelg og hvitbergknapp.

Post 14 Strand

Hva må til for å klare å leve på en strand? Plantene som vokser her må tåle salt fra sjøvannet. De må også tåle at stranden blir glovarm i solsteken midt på dagen, og iskald om natten noen timer senere.

Treslag rundt: alm, spisslønn, ask, gråor, bjørk, furu og hassel.

Strandplanter:

Strandvortemelk *Euphorbia palustris* 50–150 cm. Sjelden plante som vokser i kalkholdig jord ved elver og ved kysten. Grov stengel. Bladet er formet som en lansett. Røde kjertler med nektar. Kapsel med vorter. Hele planten har rikelig med hvit melkesaft. Får en nydelig rød farge om høsten. Blomstrer i mai–juni.

Strandsmelle *Silene uniflora* 8–40 cm. Vanlig på grusjord og stein langs hele kysten. Vokser i matter. Smale og kjøttfulle blad. Blomsten er oppblåst og klokkeformet med 20 nerver. Blomstrer i juni–august.

Strandrug *Leymus arenarius*, 50–150 cm. Flerårig. Har krypende jordstengel. Bladene er brede og blågrønne. Strået er stivt strå og langt, akset tett. Vokser på sandstrand langs hele kysten. Enkelte steder vokser de også på elvesand inne i landet. I nødsår ble den før samlet og malt til mel sammen med korn.

I skrenten opp bak stranda:

Lodneperikum *Hypericum hirsutum* 40–100 cm. For Norge som helhet er den ganske sjelden, men det finnes en del av den her på Bygdøy. Vokser på frisk, næringsrik jord. Få greiner. Blad og stengler tett mykhårete. Kronblad blekt gule. Blomstrer i juli–september.

→ Post 14 forts.

Snegler og skjell:

Blåskjell *Mytilus edulis* Opptil 8–9 cm langt. Alminnelig musling i saltvann. Begge skall like sterkt hvelvet. Skallene blå til brunsvarte, på innsiden blåhvite. Meget tallrik langs hele norskekysten. Fester seg på fjell, stein eller annet underlag. Vokser under grensen for høyvann eller litt dypere. Blåskjellene er festet til underlaget ved hjelp av seige tråder (byssus-tråder). Liker du blåskjell? De kan også brukes som agn.

Sandskjell *Mya* sp. De graver seg dypt ned i sand og mudder. Bare tuppen av de lange rørene de bruker til å puste med stikker opp av sanden. Det ser ut som to huller i sandflaten. Ved forstyrrelser trekkes pusterørene lynsart sammen og ned til skallet. Store eksemplarer kan sitte langt nede i bunnen. Sandskjell er vanlige i europeiske farvann, og det finnes tre arter i Norge. De kan bli opptil 7 cm brede.

Nettsnegl *Nassariidae* Denne typen snegler har stor utbredelse med mange arter bl.a. i Middelhavet og Stillehavet. Det finnes tre arter i norske farvann. De kjennes på den nettaktige overflaten av skallet. Vanlig nettsnegl, *Nassarius nitidus*, blir 3 cm høy. Lever på sandbunn av levende og døde dyr.

Strandsnegl *Littorina* sp. De lever i havet, vesentlig i fjæra. De lever av alger og annen plantekost. Strandsneglene har tykkveggede sneglehus i ulik høyde. Alminnelig i våre farvann er slekten *Littorina* med minst fire arter. Artene fordeler seg i et mønster i området mellom høyvann og lavvann.

Krepsdyr:

Strandkrabbe *Carcinus maenas* 7–8 cm bred over ryggskjoldet. På forkanten av skjoldet er det fem spisse tenner på hver side. Den er grønn eller brunlig på oversiden, og lys på undersiden. Vanlig i fjæra, blant steiner og tang. Den er livlig og grådig og spiser mye forskjellig. Strandkrabbe har stor utbredelse på verdensbasis. I Norge finnes den nord til Troms.

Brunalger:

Spiraltang

Rur. Visste du at rur er et dyr? Selve dyret står på hodet, festet mot et hardt underlag. Rundt seg har det en boks av hvite kalkplater. Disse platene er skarpe. Kan du kjenne det? Det er vanlig å finne rur i beltet mellom høyvann og lavvann. For å kunne leve der må de tåle å ha det helt tørt i lange perioder. De må også tåle å fryse inn i is om vinteren.

Fugler:

Gråmåke *Larus argentatus* Stor måke. Grå rygg. Vingenes overside er grå med svarte fjær ytterst. Gult nebb med rød flekk ved spissen. Grårosa bein. Gule øyne. Lever på øyer og holmer langs kysten, og ved ferskvann i innlandet. Spiser fisk, bløtdyr, krepsdyr, plantedeler, åtsel og avfall.

Post 15 Paradisbukta – kiosken

En kiosk ble oppført ved Paradisbukta på slutten av 1920-tallet. Den betjente det økende antall badegjester som besøkte stranden. Kiosken var i enkel klassisistisk stil med sinkbelagt pyramidetak. Utvendig ble husets hjørner, brystning og takgesims forsiktig fremhevet med listverk. I 2013 ble en kopi av kiosken bygget. Plasseringen er ny og valgt for å dekke behovet til badegjester i Paradisbukta og turgåere i Kongeskogen i dag. På slutten av 1800-tallet var det en rekke serveringssteder på Bygdø Kongsgårds områder. Kafeene ved Sæterhytten, Rohdeløkken, Hengsåsen og Bygdøy sjøbad hadde et rikt serveringstilbud.

Kiosken i Paradisbukta. Foto: Haakon Harriss, Norsk Folkemuseum.

Enkel klassisistisk stil – bygningen er forholdsvis enkel.

Post 16 Christian August-monumentet

Christian August-monumentet.
Foto: Haakon Harriss, Norsk Folkemuseum.

Christian August-monumentet er fra 1814 og ble reist til minne om prins Christian August, som var en sentral person i tiden rett før 1814. Han var kommanderende general for Sør-Norge fra 1803. Dette var i en vanskelig tid da Danmark-Norge ble trukket inn i Napoleonskrigene etter britenes beslag av den dansk-norske flåten i 1807. Ranet av flåten svekket forbindelsen med styret i København. Norge fikk et midlertidig styre (regjeringskommisjon) der Christian August var leder.

Våren 1808 kom Danmark-Norge i krig med Sverige. Christian August ledet en forholdsvis vellykket forsvarskamp. Det gjorde ham veldig populær i Norge. Den svenske kongen var barnløs. Svenskene manglet altså en kronprins. De håpet også å skaffe seg Norge. Derfor valgte svenskene overraskende nok Christian August til kronprins. I januar 1810 forlot han Norge og tok navnet Carl August, men han døde allerede 28. mai samme år.

I 1814 ble dette minnesmerket over Christian August reist i Kongeskogen. Monumentet ble støpt på Næs jernverk og det var grønnmalt for å se ut som irret kobber.

Post 17 Skogvokterboligen

Skogvokterboligen fra 1850 ligger ved Paradisbukta. Den er strategisk plassert midt i skogen ved hovedveinet og midt i mot Christian August-monumentet. Huset er en enkel tømmerbygning, som først fikk utvendig panel på 1950-tallet. Skogvokteren førte tilsyn med skogen og strandområdene for å forhindre brann, tyveri, hærverk og båtopleg på stranden. Disse oppgavene hadde skogvokteren i tillegg til sitt daglige arbeid på Bygdø Kongsgård. Bygningen var en av tre husmannsstuer som ble oppført i denne perioden. De to andre var stuene på Hengsåsen og Røhdeløkken. Tidlig på 1900-tallet var det også enkel kafédrift fra skogvokterboligen.

Skogvokterboligen fra 1850.
Foto: Haakon Harriss,
Norsk Folkemuseum.»

Skogvokterboligen:
Postkort, Nasjonalbiblioteket, billedsamlingen.

Post 18 Kongevillaene - 5 tufter

Villa Victoria

Revet Kongevilla.
Foto: Arbeiderbladet, Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek.

I Kongeskogen ble det oppført seks villaer fra 1876 til bruk for den svensk-norske kongefamilien og hoffet. Etter unionsoppløsningen i 1905 hadde den lille norske kongefamilien ikke behov for alle villaene. De fleste av villaene ble leid ut på 50 års kontrakter. Da leietiden gikk ut, ble den forlenget for en kortere periode. I etterkrigstiden hadde Oslo kommune vedtatt at området skulle være park, og ønsket tilgang til stranden. Hoffet gikk med på dette, mot økonomisk støtte til skjøtsel av området. Dermed måtte villaene rives og tomten ryddes. De fleste villaeierne motsatte seg riving og saken havnet i pressen og rettsvesenet i lengre tid, før slaget var tapt. Fra 1967 ble kongevillaene revet og tomtene planert. Den eneste som står igjen er Villa Gjøl.

Post 19 Badehusene - brygger

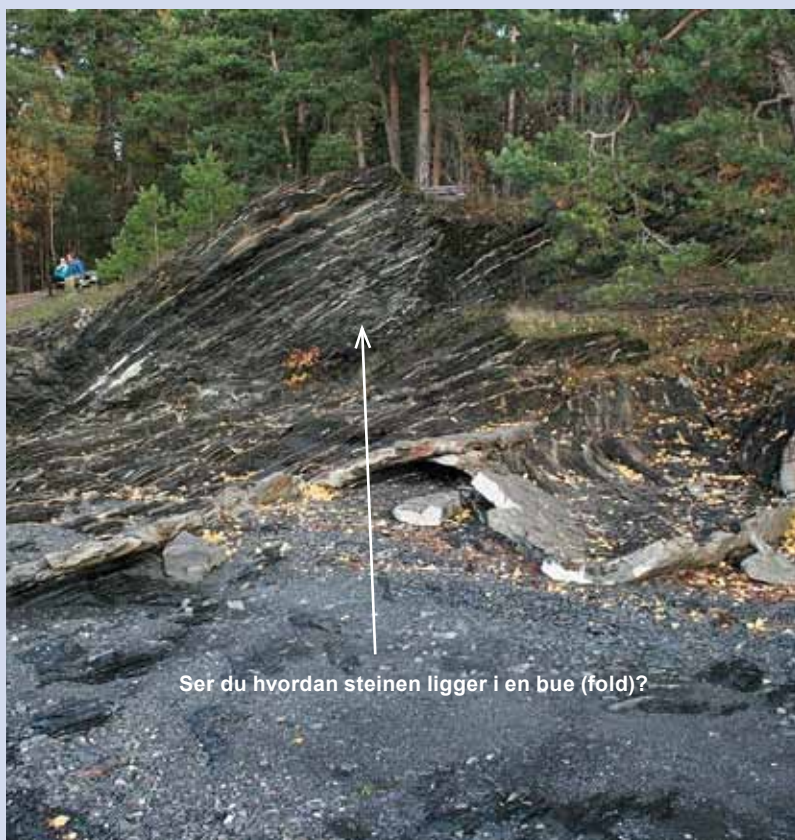
Allerede fra 1860-tallet var det oppført badehus langs Vækkerøki- len som ble leid ut til byens borgere. Da Kongevillaene ble oppført på slutten av 1870-tallet ble det også bygget badehus som leietakerne av villaene kunne benytte. I forbindelse med rivningen av Kongevillaene på 1960-tallet ble også badehusene fjernet.

Da Bygdø sjøbad var etablert, ble det satt opp fast rute med dampskip fra byen i 1884. I tillegg til bryggen ved sjøbadet var det anløp i Kongeskogen ved holmen helt sør på Bygdø Kongsgårds grunn. Rundt 1910 ble bryggen i Kongeskogen nedlagt og fjernet. Ved Villa Victoria var det anlagt en brygge og to badehus. Da villaene, brygger og badehus var fjernet, på slutten av 1960-tallet var strandområdene tilgjengelig for alle.

Stranden ved Villa Victoria
Foto: Mittet & co, postkort, Norsk Folke-museum

Post 20 Stripete stein - hvordan kan STEIN folde seg?

Ser du hvordan steinen ligger i en bue (fold)?

Kongeskogen har en spennende geologi. Særlig langs vannet er det mye flott å se. Området brukes mye i undervisning i geologi i skolen og på universitetene. Kan du se at fjellet er stripete? De lyse stripene er kalkstein. De mørke kalles skifer. Visste du at denne steinen har vært havbunn for lenge, lenge siden? Dette ble til stein for mer enn 450 millioner år siden! Lagene lå først flatt. Hvorfor er de skrå nå da? Jo, landområdene ligger på store plater som flyter rundt i jordskorpa. Platen der Nord-Amerika og Grønland ligger, kolliderte med platen Norge ligger på. Da var det så sterke krefter i sving at steinen her ble foldet som foldene på en duk!

Ser du hvordan steinen har foldet seg?

Hvordan kan den ha blitt foldet slik? Denne folden viser hvordan lagene ble krøllet sammen da Nord-Amerika og Grønland kolliderte med Norge for over 450 millioner år siden. Trykket kom fra nordvest (sjekk med kompass!). Legg et papirark på et bord og skyv sammen fra begge sider. Ser du hvordan foldingen fungerer?

Post 21 Tsunamimonumentet

Et minnesmerke over ofrene etter flomkatastrofen i Sørøst-Asia 26. desember 2004 ble plassert sør for Paradisbukta i 2007. Billedhogger John Audun Hauge vant den internasjonale idékonkurransen med den bølgeformete skulpturen «Interferens». Minnesmerket er utformet i larvikitt og festet til svaberget. KORO, Kunst i offentlige rom, arrangerte konkurransen og ønsket var at «Minnestedet skal være åpent og inkluderende for alle, og skal stimulere til sorgbearbeidelse og ettertanke for alle som opplever dramatiske hendelser.»

Post 22 Hvit kalkstein og mørk skifer

Akkurat her ligger lagene ganske flatt. Omtrent slik lå de før Nord-Amerika og Grønland kolliderte med Norge. De mørke stripene er leire som er presset sammen til stein. De lyse stripene er rester av skall fra dyr og alger som er presset sammen. Det tok omtrent tusen år å avsette en centimeter av disse lagene. Så en meter tykkelse tilsvarer hundre tusen år!

Post 23 Fossiler

Den lille odden består av tykke lag av hard kalkstein. Lagene er gamle havbunner som ble tippet opp på skrå da Nord-Amerika og Grønland kolliderte med Norge.

Se på nordsiden av odden! Klarer du å få øye på noen fossiler av blekkspruters skall? De er smale og formet som en kjegle. Noen av dem er mer enn en halv meter lange! Skallet er delt inn i mange kamre. Disse var fylt med gass slik at dyret ikke sank til bunns. Hvorfor er ikke selve blekkspruten bevart, tror du? Den satt opprinnelig i det forreste kammeret. Tenk at disse rare dyrene svømte rundt her for 460 millioner år siden!

Post 24 Vannledninger og brønn

Det var et stort nett av grøfter og rør som skulle drenere vannet på Bygdø Kongsgård. Fra naturens side er det lite vann, med unntak av Halsetjernet og kanalen på Hengsengjordet mot sjøbadet. For å få nok vann til dammer og brønner ble vannet ledet til høydebasseng med naturlig fall. Da Kongevillaene ble bygget ble det lagt rør fra et vannbasseng midt i Kongeskogen. Det var også dammer ved Strømsborg. På 1930-tallet ble den åpne grøften på Hengsengen lagt i rør og vannet pumpet ut i fjorden ved sjøbadet. Siden Frognerkilen ved Dronningberget ble fylt igjen rundt 1910 forandret vannet retning. Dammen ved Strømsborg ble fylt igjen og pensjonistboligene oppført samme sted på 1950-tallet.

Brønnen i Kongeskogen. Foto: Haakon Harriss, Norsk Folkemuseum

Post 25 Kalkbrudd

Steinbruddet. Foto: Haakon Harriss, Norsk Folkemuseum.

Det er lang tradisjon for bruk av lokal stein til byggevirksomhet på Bygdø Kongsgårds områder. Det er mange særegne bergarter innenfor et lite område på Bygdøy. Midt på 1800-tallet foregikk det sementproduksjon på Bygdø Kongsgård av den kalkrike berggrunnen. Toppåret var i 1852 med produksjon av 3.909 tønner, før det opphørte utover 1860-tallet. Det var steinbrudd flere steder i Kongeskogen, også ved Bygdø sjøbad der den vestlige parkeringsplassen nå ligger ved Kongelig norsk seilforening, KNS sitt klubbhus.

Post 26 Strømsborg

Strømsborg ble skilt ut fra Bygdø Kongsgård i 1780-årene som en egen eiendom. I 1825 kjøpte hoffmester Carl Gustav Strøm den. Han kalte løkken Strømsborg. Kong Oscar II kjøpte tilbake Strømsborg i 1876. Det var den første større utvidelsen av Bygdø Kongsgård siden kong Carl Johan kjøpte området i 1837. Oppkjøpet var viktig for å sikre landbruksarealene og hindre økt utbygging.

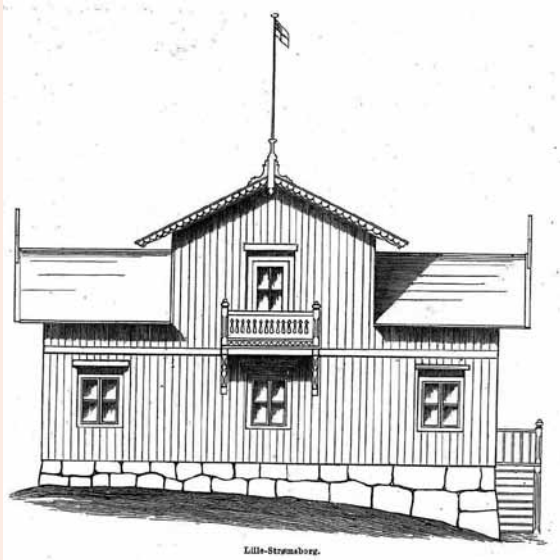
Hovedbygningen på Strømsborg ligger på et mindre høydedrag med skogen i bakgrunnen. Parkanlegget rundt Strømsborg inneholder flere spor fra tiden som løkkeanlegg, som et lysthus av lindetrær og gjen-grodd stier. Alleen fra hovedbygningen på Bygdø Kongsgård og sydover ender ved Strømsborg. Anlegget var et viktig forskjønnende element i folkeparken. Ut mot Strømsborgveien lå det en større dam og en driftsbygning med stall. Etter 1905 ble hestene til

Strømsborg sett fra skogen. Foto: Anne-Lise Reinsfelt, Norsk Folkemuseum

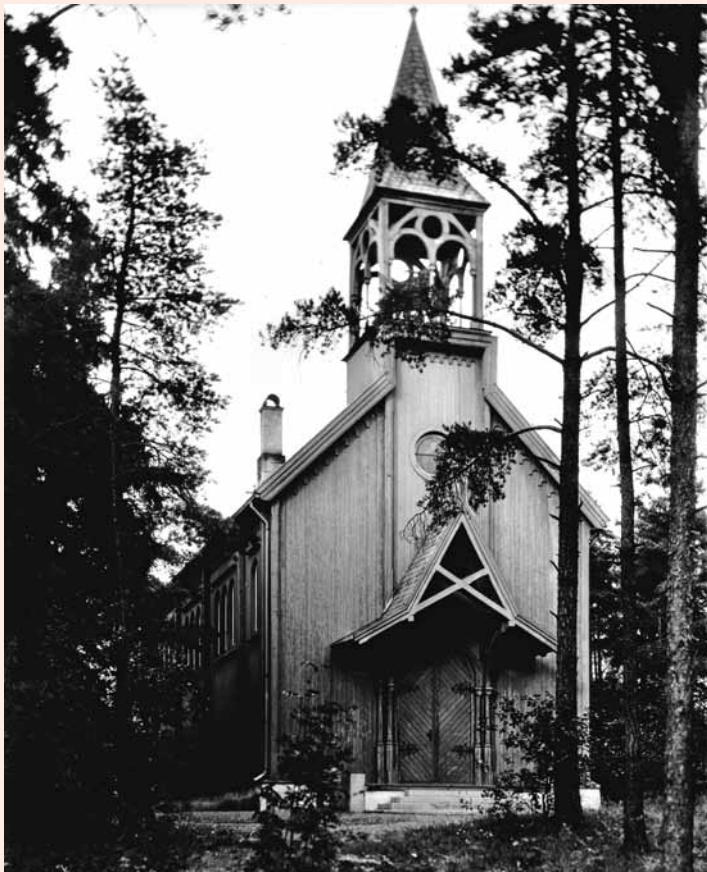
dronning Maud stallet opp på Strømsborg. Etter den tyske okkupasjonen var stallen nedslitt. Stallene ble revet, dammen gjenfylt og personalboliger ble oppført samme sted tidlig på 1950-tallet.

Post 26 Lille Strømsborg

Bygningen Lille Strømsborg. Foto: Skannet fra Holst, Chr (red), 1886: Fjerde Beretning om Bygdø Kongsgaard. Thronsen & Co.s Bogtrykkeri, Christiania, s.26.

Bygdøy skole med løkken Lille Strømsborg til høyre i bildet. Foto: Oslo Byarkiv, Widerøes Flyveselskap, Helge Skappel.

Bygdø kapell ble oppført i 1876 men brant i 1958. Fotografert i 1929. Foto: A.B. Wilse, Norsk Folkemuseum.

På østsiden av Strømsborgveien lå løkken Lille Strømsborg, som var en del av eiendommen Strømsborg og fulgte med da kong Oscar II kjøpte stedet i 1876. Boligen ble leid ut, først som sommerbolig og siden som bolig for ansatte på gården. Da Aker kommune trengte skoletomt på Bygdøy på 1920-tallet aksepterte staten og kongehuset at det ble bygget grunn fra Bygdø Kongsgård. Bygdøy skole ble i 1923 oppført på Lille

Strømsborg. Sveitservillaen som lå på Lille Strømsborg brant ned i år 2000. Fortsatt finner man rester av hageanlegget, med en steinbenk og prydbusker og frukttrær på haugen bak Bygdøy skole.

I 1876 ble det avgitt tomt fra Bygdø Kongsgård til oppføring av et kapell. Bygdø kapell brant i 1958 og ble først erstattet i 1968 av en ny kirke tegnet av arkitekt Finn Bryn.

Kuer fra Kongsgården

Kuer fra Bygdø Kongsgård beiter i Kongeskogen. De hjelper til å holde landskapet åpent. Og kanskje er du så heldig å få melken deres når du kjøper økologisk melk i butikken?

Treslag i området

Alm *Ulmus glabra* Blad sterkt rue. Bladstilk mindre enn 3 mm lang. Knoppene har rustfargete hår. Blomstrer før løvsprett. Har blitt brukt både til barkebrød og til å lage ski.

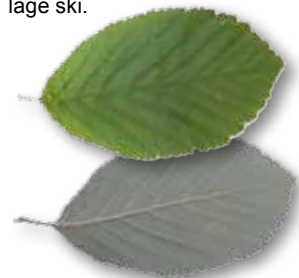
Furu *Pinus sylvestris* Stort tre med lange, parvise nåler. Sambu.

Lind *Tilia cordata* Myke hjerteformete blader. Lind er løs i veden og lett å arbeide med. Derfor er den mye benyttet til treskjæring.

Selje *Salix caprea* Små til store trær, 3–8 m. Blad 5–10 cm lange. De er elliptiske til omvendt eggformete. Bladene har tenner eller ujevn kant. Du kan lage seljeflytte av greinen når sevjen stiger opp i treet om våren!

Asal *Sorbus spp.* Asal er i nær slekt med rogn, men ofte vanskeligere å kjenne igjen. Asal skiller seg fra rogn ved at bladene er mer sammenhengende. De er ikke finnete og er mindre hårete. Blomster og frukter er også noe større enn hos rogn.

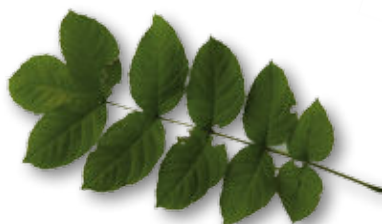
Gran *Picea abies* Høyt tre med korte nåler. Sambu. Kvae fra gran har blitt brukt som tyggegummi. Har du prøvd det?

Morell *Prunus avium* Blad spisse, sagtannete eller dobbelt sagtannete, dunhårete under. Store purpurfargete kjertler øverst på bladskafet. Blomstrer etter løvsprett. Kronblad hvite. Modne bær i juli-august.

Sommereik *Quercus robur* Trær med grov stamme. Blad buktet fjærlappede. Bladplaten har rett eller hjerteformet grunn. Bladstilk er kort. Eikenøtter har blitt brukt til å mate høns og griser.

Ask *Fraxinus excelsior* Stort tre, opp til 15–20 m. Rak stamme og grågrønn bark. Blad ulikefinna med 3–6 par finner. Blomster små og svartfiolette i tette klaser før løvsprett. Flat nøtt med vingekant.

Gråor *Alnus incana* Tre eller stor busk med lysegrå bark. Vinterknopper butte, korthårete. Blad matte, sagtannete, spisse eller avrundete. Små frukter som ligner kongler. Sambu. Or gir ikke bismak på mat den kommer i kontakt med. Derfor har den blitt brukt til å lage kjøkkenredskaper.

Osp *Populus tremula* Høyt tre med blankt gulgrønn bark. Bladstilk lang og flat. Blad runde med buktende kant.

Spisslønn *Acer platanoides* Stort tre, opp til 10–20 m. Blad håndfliket. Frukten er fin å sette på nesen!

Bjørk *Betula sp.* Stort tre, 7–20 m. Hvite stammer med svarte felter. Bladstilk halvparten så lang som bladplate. Rakler som sprer pollen før løvsprett. Kan brukes til garnfarging. Garnet får da en klar gul farge.

Hassel *Corylus avellana* Stor busk eller av og til et tre, 2–6 m. Blad hårete, avrundete, dobbelt sagtannete, tilspissede. Røde kjertelhår på bladstilk. Hvis du ser godt etter klarer du kanskje å se disse hårene som har en rød prikk i tuppen! Blomstrer med rakler før løvsprett. Hasselnøtter – du spiser vel det til jul?

Rogn *Sorbus aucuparia* 3–10 m. Tre eller stor busk. Blad med 6–8 par finner. Endefinnen ikke større enn de andre. Hvite blomster. Røde bær som kan brukes til å lage rognebærgele eller rognebærgrøt.

Fremmed art: Edelgran *Abies alba* 5–45 m tre. Fremmed art med høy risiko for å ødelegge norsk natur. Trærne har lys grå bark. Nåler med lyse bånd på undersiden. Konglene er opprette og mister skjellene ved modningen. Blomstrer i mai.

Eple *Malus sp.* Tre med enkle tannete blader. Store blomster i små skjærmer. Mange pollenbærere. Blomstrer i mai–juni. Smak, da vell!

Hegg *Prunus padus* Stor busk eller tre. Mørk, bitter bark. Blad bredt lansettforma eller avlange, fint kvasstannete, dunhårete under. Hvite blomster i lang klase.

Rognasal *Sorbus hybrida* 3–7 m. Lite tre. Oftest 1–2 par frie småblad (noen ganger flere). Et stor, mangelappet og oftest avrundet endesmåblad. Blad gråhåret under. Den er trolig en kryssning mellom rogn og sølvasal. Er det ikke litt rart at du forskjellige arter kan danne en helt ny?

Fremmed art: Platanlønn *Acer pseudoplatanus* Bladene har nok så butte fliker og tenner sammenlignet med spisslønn. Innført som prydtre. Stor evne til å spre seg ut i naturen og har på Vestlandet delvis utkonkurrert viktig naturlig løvskog. Kommer opprinnelig fra Mellom- og Sør-Europa. Står på svartelisten under høy risiko.

Takk

En stor takk til alle som har bidratt i arbeidet med dette heftet! Øyvind Hammer ved Naturhistorisk Museum, Universitetet i Oslo, har skrevet de geologifaglige tekstene. Bjørn Anders Fredriksen, NMBU, har kommet med viktige bidrag til kulturdelen. Mari Bjørnsrud-Gabrielsen og Jan Tore Sørsdal, Bygdø Kongsgård, har kommet med nyttige innspill underveis. Takk også til Siri Khalsa for kartarbeid og til David Keeping for god layoutjobb! Oslo kommune ved Bymiljøetaten og Sparebankstiftelsen har finansiert arbeidet sammen med Bygdø Kongsgård, Norsk Folkemuseum.

Naturfoto: Hilde Friis Solås hvis ingen annen er nevnt

Geologifoto: Øyvind Hammer

Kilder natur:

Artsdatabanken (2012). "Artsdatabankens faktaark." ISSN1504-9140 nr. 252

Berg, G.A. (1980) Floraen i farger 1. H. Aschehoug & Co.

Falk, B. & Kallenberg, L. (1985) Barnas bok om trær. Norsk utgave. Aventura forlag.

Feilberg, J. (1999). Blomster i Norge. H. Aschehoug & Co.

Fremstad (1997) Vegetasjonstyper i Norge. NINA Temahefte 12: 1-279.

Friluftsetaten, O

Haugset, T. Alfreðsen, G. & Lie, M.H. (1996) Nøkkelbiotoper og artsmangfold i skog.

Siste sjanse. Naturvernforbundet i Oslo og Akershus.

Krog, O. M. W. (2008). "Einstape-en enkel bekjempelsesmetode." *Blyttia* 66(2): 97.

Kummen, T. & Larsson, J.Y. (1990) Vegetasjonskart for Oslo. Oslo kommune, etat for miljørettet helsevern.

Kålås, J. A., Viken, Å., Henriksen, S. & Skjelseth, S. (red.) (2010) Norsk rødliste for arter 2010. Artsdatabanken.

Lid, J. & Lid, D. T. (2005) Norsk flora. 7.utgave ved Reidar Elven. Det norske samlaget.

Lindbekk, B. (2000) Våre skogtrær. Omega forlag.

Miljolare.no

Miljøstatus: miljøstatus.no

Mossberg, B. & Stenberg, L. (2007) Gyldendals store nordiske flora. Norsk utgave.

Gyldendal Norsk Forlag.

Naturarkivet: www.naturarkivet.no

Nylén, B. (2001) Sopp i Norden og Europa. Landbruksforlaget.

Olsen, Trude H. (2006) De rare dyrene i Oslo. Oslo kommune, Friluftsetaten.

OSLO OL2022 (2014) Leveranse 2, Utredning Freestyle og snowboard - kombinasjonen Oslo Vinterpark/Wyller og Oslo Skisenter Grefsenkollen. Oslo kommune.

Ryman, S. og Holmåsén, I. Svampar. En fälthandbok. Interpublishing AB Stockholm.

Ryvarden, L. (red.) (1994) Norges planter. J. W. Cappelens forlag.

SABIMA-seminar om ny lov om biologisk mangfold: **Professor Nils Chr. Stenseth,**

UiO: Hva er nødvendig av arealer for å sikre det biologiske mangfoldet?

Stordal, J. (1977) Soppene i farger. H. Aschehoug og Co.

Store norske leksikon: www.snl.no

Wikipedia <http://no.wikipedia.org>

Kilder kultur:

Berg, A. (1952) Bygdøy Kongsgård. Cappelen.

Byminner nr 2/3 1994. Bygdøy: Drømmen om Arkadia.

Fredriksen, B. A. (2012) Realiseringen af folkeparken på Bygdø Kongsgård (..), PhD-avhandling, UMB.

Holst, C. (red.) (1875) Anden Beretning om Ladegaardsøens Hovedgaard for aarene 1872 og 1875. Andet hefte. B.M. Bentzens Bogtrykkeri.

Holst, C. (red.) (1882) Tredie beretning om Bygdø Kongsgaard. Thronsens & Co.s Bogtrykkeri.

Fredriksen, B. A. og Mørch, M. (2010) Christian Augusts monument på Bygdø Kongsgård – et forsonende minne? I Kunst og kultur, 93(3):146-159.

Mørch, M. (2010) Bygdøy skole/Lille Strømsborg, historikk.

MILJØMERKET

241 TRYKKERI 702

MILJØMERKET

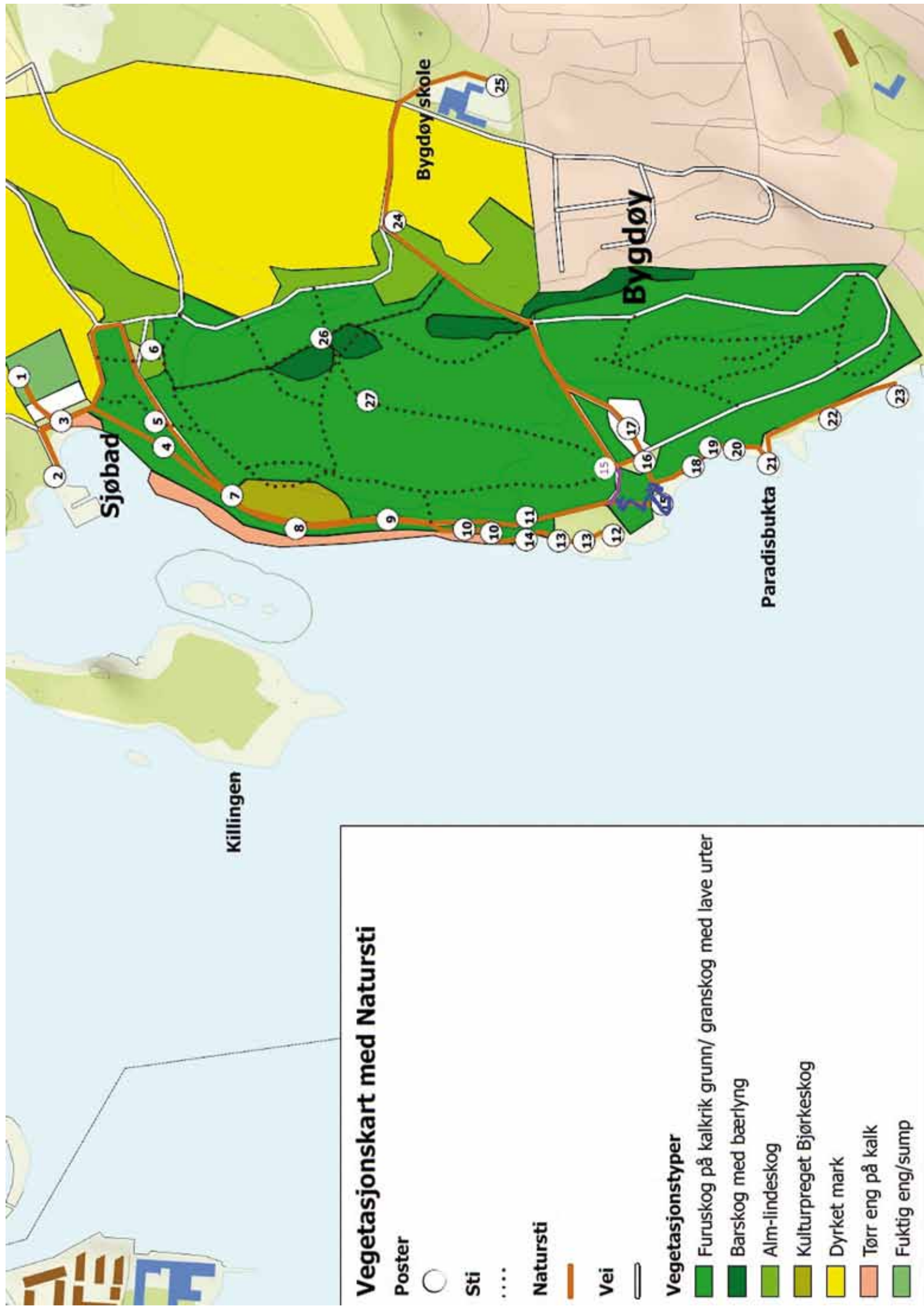

241 TRYKKSÅK 702

Trykk: BK Grafisk

ISBN 978-82-90895-82-7

Vegetasjonskart med Natursti

Poster

Sti

Natursti

Vei

Vegetasjonstyper

- Furuskog på kalkrik grunn/ granskog med lave urter
- Barskog med bærlyng
- Alm-lindeskog
- Kulturpreget Bjørkeskog
- Dyrket mark
- Tørr eng på kalk
- Fuktig eng/sump

Naturvernforbundet i Oslo og Akershus

Vøienvolden

Maridalsveien 120

0461 Oslo

tlf 22 38 35 20

epost noa@noa.no

web www.noa.no

Norsk Folkemuseum

Museumsveien 10

0287 Oslo

tel 22 12 37 00

epost post@norskfolkemuseum.no

web www.norskfolkemuseum.no

ISBN 978-82-90895-82-7